

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
ФАКУЛЬТЕТ ЦИВІЛЬНОЇ ТА ГОСПОДАРСЬКОЇ ЮСТИЦІЇ
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА
КАФЕДРА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ПАТЕНТНОЇ ЮСТИЦІЇ

ШЕРЕШЕВСЬКІ ЦИВІЛІСТИЧНІ ЧИТАННЯ: ЗАХИСТ ПРАВ ПРИВАТНОЇ ОСОБИ В УМОВАХ ВІЙНИ

*МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської наукової конференції*

*Одеса,
3 грудня 2025 року*

Одеса
Фенікс
2025

За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора *Є. Харитонова*

Упорядники-укладачі:

Давидова Ірина Віталівна – д.ю.н., проф. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», проф.;
Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Павлова Вікторія Георгіївна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Лешикова Єлизавета Сергіївна – лаборант кафедри цивільного права НУ «ОЮА».

Організаційний комітет Всеукраїнської наукової конференції:

Харитонов Євген Олегович – д.ю.н., завідувач кафедри цивільного права НУ «ОЮА», член-кореспондент НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України, проф.;
Давидова Ірина Віталівна – д.ю.н., проф. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», проф.;
Зубар Володимир Михайлович – к.ю.н., проф. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Кривенко Юлія Василівна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Павлова Вікторія Георгіївна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Матійко Микола Володимирович – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Лешикова Єлизавета Сергіївна – лаборант кафедри цивільного права НУ «ОЮА».

Матеріали видано в авторській редакції.

Повну відповідальність за достовірність і якість поданого матеріалу несуть учасники Всеукраїнської наукової конференції та їхні наукові керівники, які рекомендували ці матеріали до друку.

III 49 **Шерешевські цивілістичні читання: захист прав приватної особи в умовах війни** : матеріали Всеукр. наук. конф. (Одеса, 3 груд. 2025 р.) [Електронне видання] / за заг. ред. Є. Харитонова ; НУ «Одес. юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2025. – 250 с. – Режим доступу: ...
ISBN 978-617-8763-00-8

Збірник містить результати наукових досліджень, присвячених питанням захисту прав приватної особи. У виданні представлено актуальні теоретичні та прикладні напрацювання, що висвітлюють питання окремих аспектів захисту прав приватної особи, удосконалення механізму правового регулювання, створення нових правових інститутів, доповнення чинних нормативно-правових актів, що своєю чергою додатково актуалізує оновлення цивільного законодавства на підґрунті загального концепту приватного права.

Збірник адресовано студентам, викладачам, науковцям і всім, хто цікавиться теорією, практикою, історією та перспективами розвитку правової науки.

УДК 347.1/7

Станкевич Андрій Володимирович ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЕЛЕКТРОННА (ЦИФРОВА) ПОСЛУГА» ЯК ОБ'ЄКТА ЕЛЕКТРОННОГО ОБІГУ	213
Стрілець Михайло Ігорович ДО ПИТАННЯ ПРО ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДЕННЯ ФРІЛАНС- ДОГОВОРІВ НА МІЖНАРОДНИХ ПЛАТФОРМАХ	216
Токарева Віра Олександрівна ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЦИФРОВОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ.	219
Фірчук Василь Русланович ДОГОВІР БУДІВЕЛЬНОГО ПІДРЯДУ В СУЧАСНІЙ ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ: НОРМАТИВНЕ ЯДРО, ВИКЛИКИ ДИНАМІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА ТА РОЛЬ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ	223
Халдай Ілля Віталійович ОСОБЛИВОСТІ СТЯГНЕННЯ ЗБИТКІВ ЗА НЕВИКОНАННЯ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	227
Харитонов Євген Олегович, Харитонova Олена Іванівна ЗАХИСТ ПРАВ ПРИВАТНОЇ ОСОБИ ПІД ЧАС ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ: КОЛІЗІЇ ТА СОЛІДАРНІСТЬ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ	231
Шайхет Олена Петрівна ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ ДИТИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	236
Шамота Олександр Володимирович ЗАХИСТ ВІД ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОГО НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї: ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРАВОВИХ МЕХАНІЗМІВ	240
Швець Михайло Олександрович ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ «ЗЕЛЕНОЇ» ЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ	243
Шовкун Кристина Ігорівна ПОНЯТТЯ ТА ПРАВОВА ПРИРОДА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК ОБ'ЄКТА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ	247

4. Про затвердження Загальних умов укладення та виконання договорів підряду в капітальному будівництві: Постанова КМУ від 01.08.2005 р. № 668. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/668-2005-%D0%BF#Text>

5. Про авторський та технічний нагляд під час будівництва об'єкта архітектури: Постанова КМУ від 11.07.2007 р. № 903. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/903-2007-%D0%BF/conv#Text>

*Халдай Ілля Віталійович,
аспірант кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська
юридична академія»*

ОСОБЛИВОСТІ СТЯГНЕННЯ ЗБИТКІВ ЗА НЕВИКОНАННЯ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Для стягнення збитків за невиконання договірних зобов'язань потрібно довести факт порушення, причинно-наслідковий зв'язок та розмір збитків (реальні збитки, упущена вигода). Основними інструментами виступають: неустойка (штраф або пеня, встановлені договором чи законом), відшкодування збитків, і навіть відсотки користування чужими грошовими коштами. Договір визначає, чи можна стягувати збитки та неустойку одночасно, чи лише одне з них, тому важливо чітко прописати умови у договорі.

Особливостями стягнення збитків за порушення договору визначаються: обов'язковий доказ наявності збитків (реальна шкода та втрачена вигода) та причинно-наслідкового зв'язку з порушенням, а також документальне підтвердження; можливість стягнення неустойки, яка може бути заліковою, штрафною (дозволяє стягнути і збитки) або винятковою (виключає відшкодування збитків понад неустойку) [2].

Стосовно стягнення збитків за невиконання договірних зобов'язань в умовах воєнного стану в Україні слід зазначити, що таке стягнення можливе, з урахуванням таких особливостей як: форс-мажор (обставини непереборної сили, пов'язані з бойовими діями) може звільнити від відповідальності, але несплата або непоставка товару все одно оспорується, а процес ускладнюється, вимагаючи чіткої фіксації

фактів порушення та доказів відсутності форс-мажорних обставин, часто зі зверненням до суду. При цьому, претензійний порядок щодо визначення форс-мажору може бути обов'язковим чи рекомендованим етапом.

Починаючи з 24 лютого 2022 року з повномасштабним вторгненням Росії на територію України та запровадженням воєнного стану в Україні [5; 3], життя українців кардинально змінилося, що призвело до унеможливлення, у окремих випадках, виконання або своєчасного виконання більшості договірних зобов'язань.

Принагідно звернути увагу на те, що листом Торгово-промислової палати України від 28 лютого 2022 року № 2024/02.0-7.1, дії РФ проти України, зокрема повномасштабне вторгнення РФ, були визнані актом збройної агресії, що стало підставою для запровадження воєнного стану, а також визнано форс-мажорною обставиною (обставиною непереборної сили) для належного та своєчасного здійснення договірних та інших зобов'язань, до дати офіційного звернення воєнного стану [1].

Указане вище рішення ТПП України має загальний характер для всіх учасників цивільних відносин і не вимагає надання окремого індивідуального сертифіката про посвідчення таких обставин як «форс-мажорні обставини».

Однак, Закон України «Про торгово-промислові палати в Україні» все ж таки покладає на ТПП України функцію посвідчення обставин непереборної сили на підставі заяви суб'єкта договірних відносин, коли палата може надати індивідуальний сертифікат виникнення форс-мажорних обставин [4].

Звертаючись до положень ЦК України (стаття 617), узв'язку з виникненням форс-мажорних обставин (надзвичайних та невідворотних обставин) за невиконання, неналежне або несвоєчасне виконання договірних зобов'язань та умов договорів, сторона договірних відносин – виконавець звільняється від сплати штрафних санкцій (неустойки, штрафу, пені, інфляційних втрат, тощо) [6; 4].

До того ж, звертаючись до положень ЦК України та Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні», то цими нормативними актами визначено, що до ознак форс-мажорних обставин відносять: надзвичайність подій (тобто події нетипові і не піддаються звичайному прогнозуванню); невідворотність наслідків навіть при сумнінній та обережній поведінці сторони договірних відносин; прямий при-

чинно-наслідковий зв'язок між подією та неможливістю виконання конкретного договірних зобов'язання [6].

Звертається увага на те, що при наявності форс-мажорних обставин, виниклих у зв'язку із військовою агресією РФ, веденням бойових дій, перебування у зоні бойових дій або у прифронтових зонах, сторона договірних відносин з метою звільнення від відповідальності за неналежне або несвоєчасне виконання договірних зобов'язань, зобов'язана повідомити іншу сторону договору письмово про неможливість виконати договірні зобов'язання через настання вказаних вище форс-мажорних обставин.

При цьому, як звертається увага на те, що, а ні військові дії, а ні введення воєнного стану самі по собі автоматично не звільняють сторону договірних відносин від цивільної відповідальності за невиконання або неналежне виконання договірних зобов'язань, так як стороні – виконавцю необхідно довести, що саме ці обставини унеможливили виконання договірних зобов'язань, оплату або виконання робіт за конкретним договором.

У судовій практиці, після початку повномасштабного вторгнення та введення в дію воєнного стану, суди вимагають сторону договірних відносин конкретизувати вплив воєнного стану та бойових дій на виконання договірних зобов'язань, так-як одного воєнного стану або положень загального листа ТПП України недостатньо, і, зобов'язаній стороні договірних відносин потрібно довести неможливість виконання зобов'язань саме за конкретним договором та саме у зв'язку з виникненням конкретних форс-мажорних обставин (непереборної дії).

Так, враховуючи воєнний стан, ведення бойових дій, постійний ризик військової агресії РФ проти України, суб'єкти цивільних відносин при укладенні договорів, в умовах договорів включають спеціальні «військові» застереження як частину форс-мажорних обставин, де прямо вказують, що військові дії або воєнний стан визнаються форс-мажорними обставинами, порядок повідомлення контрагента, наслідки (відстрочення, розірвання без штрафів) та документи для підтвердження форс-мажорних обставин (сертифікат ТПП, акти тощо). Практика сучасних цивільних відносин в умовах воєнного стану показує, що сторони договірних відносин почали враховувати сучасні реалії та укладати договори із гнучкими механізмами поновлення виконання зобов'язань після припинення таких обставин, що допомагає знизити протиріччя та юридичні ризики.

Звертається увага, що слід розрізняти звільнення від відповідальності (стаття 617 ЦКУ України); виправдання невиконання у суді за наявності доказів; розірвання або зміну договору на підставі суттєвої зміни обставин (стаття 652 ЦКУ України) [6].

Водночас, зміна місця поставки або відстрочка виконання договірних зобов'язань не звільняють від відповідальності, якщо зобов'язання можна було виконати в іншій формі, у тому числі з використанням альтернативних способів оплати або доставки.

Отже, стягнення збитків за невиконання договірних зобов'язань в умовах воєнного стану можливе, але ускладнене через виникнення форс-мажорних обставин, яким визнано бойові дії та військову агресію РФ проти України, що звільняє від цивільної відповідальності сторону договірних відносин, однак не від самого договірного зобов'язання, вимагаючи фіксацію шкоди, оцінки та судового розгляду, де сторона-порушник доводить причинно-наслідковий зв'язок між форс-мажорними обставинами та невиконанням або неналежним виконанням зобов'язань за договором. Необхідно довести, що саме військові дії та агресія РФ проти України завадили суб'єкту цивільних відносин (фізичній або юридичній особі) виконати договірні зобов'язання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лист Торгово-промислової палати України від 28.02.2022 № 2024/02.0-7.1. URL: <https://uccr.org.ua/uploads/files/621cba543cda9382669631.pdf>
2. Огляд судової практики Верховного Суду щодо забезпечення виконання зобов'язань. Рішення, внесені до ЄДРСР, за січень 2018 року – грудень 2019 року. Верховний суд України. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Ogljad_KGS.pdf
3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>
4. Про торгово-промислові палати в Україні. Закон України від 2 грудня 1997 року № 671/97-ВР (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/97-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» № 64/2022 від 24.02.2022 р. URL: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-pidpisav-ukaz-prozaprovadzheniya-voennogo-stanu-73109>
12. Цивільний кодекс України : наук.-практ. коментар : станом на 01 січн. 2023 р. За заг. ред. Харитонova Є. О., Калітенко О. М. Київ : Норма права, 2023. 1424 с.